

Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”
Academia Română, Filiala Iași

CONFERINȚA ANUALĂ A INSTITUTULUI DE ISTORIE „A. D. XENOPOL” DIN IAȘI

Ediția a V-a

30 mai – 1 iunie 2024

Str. Codrescu 6, Pavilion C

PROGRAM

Proiect
finanțat de

în
parteneriat
cu

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” – Facultatea de Istorie
Muzeul Municipal „Regina Maria” Iași
Asociația – Societatea de Științe Istorice „A. D. Xenopol”

ELSACO

Comitetul de organizare:

CS dr. Alexandru D. AIOANEI,
CS dr. Mihai-Cristian AMĂRIUȚEL,
CS II dr. Liviu BRĂTESCU,
CS II dr. Cătălina CHELCU,
CS I dr. Leonidas RADOS

Comitetul Științific:

Prof. univ. dr. Gheorghe CLIVETI, m.c. A.R.,
Prof. univ. dr. Petronel ZAHARIUC,
CS I dr. Flavius SOLOMON, CS I dr. Cătălin TURLIUC,
CS II dr. Marius CHELCU, CS II dr. Mihai CHIPER,
CS III dr. Dorin DOBRINCU

JOI, 30 mai 2024

Deschiderea lucrărilor Conferinței

(9:00-10:00, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Saluturi de deschidere

Prof. univ. dr. Gheorghe CLIVETI, m.c. A.R., Director al Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” al Academiei Române, Filiala Iași
Mihai CHIRICA, Primarul Municipiului Iași
Acad. Viorel BARBU, Președintele Academiei Române, Filiala Iași
Prof. univ. dr. Lucrețiu MIHĂILESCU-BÎRLIBA, Decanul Facultății de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Aurica ICHIM, Directorul Muzeului Municipal „Regina Maria” Iași
Leonidas RADOS, reprezentant al Comitetului de organizare

Ceremonia de decernare a titlului de Membru de Onoare al Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Domnului ALEX DRACE-FRANCIS

(10:00-11:00, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Laudatio

Dr. Cătălina MIHALACHE, CS I

Prelegere inaugurală

Alex DRACE-FRANCIS (Universitatea din Amsterdam)

Viața după mămăligă. Reflecții istoriografice

Pauză de cafea (11:00-11:15)

JOI, 30 mai 2024

Secțiunea 1

Intelectuali, curente și idei în secolele XVIII-XX

(11:15-13:15, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”
și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Moderator: Mihai Chiper

Ștefan Lemny (Bibliothèque Nationale de France, Paris)

Cantemir în presa cotidiană engleză din secolul al XVIII-lea

Ioan-Augustin Guriță (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru
Ioan Cuza” din Iași)

*Despre sursa și contextul primei traduceri în limba română
a unui fragment din Descriptio Moldaviae a lui Dimitrie
Cantemir*

Leonidas Rados (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia
Română, Filiala Iași)

*Filantropi și studioși în Moldova mijlocului de secol XIX:
înființarea și activitatea „Societății pentru încurajarea
tinerilor la învățătură”*

Gheorghe Cliveti (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia
Română, Filiala Iași)

Nicolae Iorga la „Sămănătorul” – implicații istoriografice

Pauză de prânz (13:15-14:15)

Secțiunea 2

Domnie și societate în Moldova. Controverse istoriografice

(14:15-16:00, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”
și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Moderator: Sorin Grigoruță

Liviu Pilat (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan
Cuza” din Iași)

*Petru I și Constantin Koriatovici. Informații noi pentru
lămurirea unei controverse istoriografice*

JOI, 30 mai 2024

Cătălina Chelcu (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Violența și formele ei în timpul domniei lui Ioniță Sandu Sturza: context, cauze, consecințe

Mihai-Cristian Amăriuței (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

„Dar în sfârșit suferit-am și a soartei prigonire.” Cercetările autorităților dintre anii 1832 și 1856 privitoare la domnia lui Ioan Sandu Sturza

Constanța Vintilă (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Academia Română/New Europe College, București), *Bogăție și corupție în Moldova lui Mihail Sturdza*

Pauză de cafea (16:00-16:15)

Brâncuși în fața istoriei

(16:15-17:00, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Prelegere susținută de

Doina LEMNY

(Muzeul Național de Artă Modernă, Centre Pompidou, Paris)

Moderator: Leonidas Rados

Pauză de cafea (17:00-17:15)

JOI, 30 mai 2024

Secțiunea 3
Ideologie și diplomație
în Europa secolelor XIX-XXI

(17:15-19:15, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”
și transmisiune pe ZOOM și pe pagina de Facebook a Institutului)

Moderator: Marian Hariuc

Victor Taki (Concordia University of Edmonton, Canada)

*Michel Anagnosti și proiectele lui asupra confederațiilor
balcanice și dunărene în anii 1860*

Paul Michelson (Huntington University, SUA)

Ion I. Nistor (1876-1962): istoricul

Andreea Dahlquist (cercetător independent, Malmö, Suedia)

*Operațiunea „Autobuzele albe” și evreii români salvați
de Crucea Roșie Suedeză din lagărele de exterminare
naziste*

Oana-Anca Otu (Arhivele Militare Naționale Române, București)

*Raoul Bossy – „succes fără precedent” al misiunii sale în
Finlanda*

Marin Gherman (Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava)

*Mituri și simboluri sovietice folosite în războiul informațional
ruso-ucrainean (2022-2023)*

Vineri, 31 mai 2024

Secțiunea 4

Relații economice și dispute politice în România secolului XX

(09:00-11:00, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Moderator: Alexandru D. Aioanei

Adrian Vițalaru (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Din inamici în parteneri comerciali. Câteva aspecte privind relațiile economice dintre România și Austria în primii ani după Marele Război

Mihai Țurcanu (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău)

Cinci „mituri” ale istoriografiei românești despre 26-28 iunie 1940

Cătălin Turliuc (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

23 August 1944: schimbarea de regim și ordinea constituțională

Paul Nistor (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Relațiile comerciale româno-americane în perioada 1959-1960 și impactul Acordului financiar dintre RPR și SUA (1960)

Mioara Anton (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Academia Română, București)

Disidenți și opozanți în România anilor '80. Evaluările Foreign Office

Pauză de cafea (11:00-11:15)

VINERI, 31 mai 2024

Secțiunea 5
***Secolul XIX: (re)organizări instituționale,
comunități și statistici***

(09:00-11:00, Sala de Consiliu a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”)

Moderator: Mihai-Cristian Amărieuței

Teodor Candu, Eugen Cernenchi (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău)

„Ultimul val” – mărturii despre „revenirea” nogailor (tătarilor din Bugeac) în limitele Imperiului Otoman (octombrie 1812 – februarie 1813)

Sorin Grigoruță (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

În „slujba” lui Hipocrate. Frânturi documentare privitoare la câțiva medici ieșeni și la activitatea lor (prima jumătate a secolului XIX)

Simion-Alexandru Gavriș (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Note privind organizarea Vistieriei Moldovei în epoca Regulamentului Organic (1832-1858)

Mihai Chiper (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Realități statistice contraintuitive în anii unirii (1859-1862). Avansul industrial al Moldovei față de Muntenia

Remus Tanasă (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Armenii otomani și națiunea armeană la finalul secolului al XIX-lea

Pauză de cafea (11:00-11:15)

VINERI, 31 mai 2024

Secțiunea 6

Aspecte de viață ecleziastică și privată (secolele XVII-XIX)

(11:15-13:15, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”
și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Moderator: Marius Chelcu

Gheorghe Lazăr (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Academia
Română, București)

*Testamentele de înalți ierarhi și slujitori ai Bisericii din
Țara Românească (sec. XVII-XVIII). Câteva considerații
preliminare*

Mariana Lazăr (Muzeul Național Cotroceni, București)

*Politica fiscală a domnilor fanarioți față de așezămintele
religioase. Studiu de caz: mănăstirile Cotroceni și Radu Vodă*

Mihai Mîrza (Arhivele Naționale Iași)

*Metoacele din Moldova ale mănăstirii Ivir de la Muntele
Athos*

Elena Bedreag (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Academia
Română, București)

*Rânduiești, cheltuieli și alte „mărunțușuri” în câteva
documente patrimoniale din veacul al XVIII-lea*

Ion Gumenâi (Agenția Națională a Arhivelor/Universitatea de Stat
din Moldova, Chișinău)

Conjunctura ctitoririi Mănăstirii Noul Neamț din Basarabia

Pauză de masă (13:15-15:00)

VINERI, 31 mai 2024

Secțiunea 7

După război: foamete, opresiune și evadare

(11:15-13:15, Sala de Consiliu a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”)

Moderator: Paul Nistor

Dorin Dobrinu (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

O organizație umanitară în România: American Jewish Joint Distribution Committee, 1944-1949

Daniela Popescu (Facultatea de Istorie, Universitatea din București)
Frontierele libertății și mijloacele evadării din comunism: Turcia ca fereastră spre Occident în lumea postbelică

Alexandru D. Aioanei (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Marea Britanie și socialiștii români în anii 1944-1948

Igor Cașu (Agenția Națională a Arhivelor/Universitatea de Stat, Chișinău)

Discursul sovietic despre canibalism în timpul foametei postbelice din RSS Moldovenească, 1946-1947: date noi din arhivele de la Chișinău, Odesa, Kiev și Moscova

Andrei Puiu (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Dieceza romano-catolică de Iași la începutul anilor 1970: raporturile dintre episcopul titular Petru Pleșca și preoții diecezani

Pauză de masă (13:15-15:15)

VINERI, 31 mai 2024

Secțiunea 8

În oglindă: construct și propagandă înainte și după Al Doilea Război Mondial

(15:15-17:00, Muzeul Municipal „Regina Maria” Iași
și transmisiune pe pagina de Facebook a Muzeului)

Moderator: Liviu Brătescu

Andrei Cușco (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Problema națională, amenințarea „separatismului” și relațiile româno-ruse prin prisma presei basarabene în ajunul Primului Război Mondial (1910-1914)

Laurențiu Vlad (Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București)

Dimitrie Gusti și construcția imaginii identitare românești la Expoziția internațională de la New York (1939-1940)

Octavian Țicu (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova)

„De ce moldovenii nu joacă fotbal?” Fotbalul și construcția imperial-statală în RSS Moldovenească (1944-1989)

Aurelia Felea (Agenția Națională a Arhivelor, Chișinău)

Schimburile culturale româno-sovietice din anii 1950-1960 în documente audiovizuale produse în RSS Moldovenească

Pauză de cafea (17:00-17:15)

VINERI, 31 mai 2024

Secțiunea 9

Eroi, tehnocrați și contestatari la începutul secolului XX

(17:15-19:00, Muzeul Municipal „Regina Maria” Iași
și transmisiune pe pagina de Facebook a Muzeului)

Moderator: Flavius Solomon

Liviu Brătescu (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Memorie istorică și construcție națională. Imaginea lui Mihai Viteazul la începutul secolului XX

Ionel Doctoru (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Constantin Diamandi – misiune în „Orașul Etern”, 1911-1913

Marian I. Hariuc (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Activitatea lui Petre Ghișescu în Administrația centrală a Ministerului Instrucțiunii Publice din primul deceniu interbelic

Lansare de carte

Laurențiu Vlad (coord.),

Percepții ale „Europei” și europenității în spațiul public românesc al secolelor XVIII-XXI: (istorii, imagini, idei), Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun; Iași, Editura Institutul European, 2024.

Prezintă prof. univ. dr. Cristian Ploscaru
(Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

**Cocktail Muzeul Municipal „Regina Maria” din Iași,
Strada Zmeu nr. 3 (19:00-21:00)**

SĂMBĂTĂ, 1 iunie 2024

Secțiunea 10

Copilăria, altădată: locuri, instituții, documente

(09:00-11:00, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”
și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Moderator: Cătălina Chelcu

Marius Chelcu (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia
Română, Filiala Iași)

*De la reședințe particulare la spitale de copii, în Iași
sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX*

Cătălin Botoșineanu (Arhivele Naționale Iași)

*Grădinile școlare ale școlilor primare. Studiu de caz: județul
Iași (1900-1940)*

Ina Chirilă (Arhivele Naționale Iași)

*Provocările arhivelor particulare. Incursiune în problema
fondurilor și colecțiilor familiale din Arhivele ieșene*

Prelegere finală

Cristiana OGHINĂ-PAVIE (Universită d' Angers, Franța),

*Horticulori, amatori și savanți. Științele naturii în Franța primei
jumătăți de secol XIX*

Pauză de cafea (11:00-11:15)

SÂMBĂȚĂ, 1 iunie 2024

MASĂ ROTUNDĂ

(11:15-13:00, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”
și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Reevaluări istoriografice: cazul României interbelice

Moderator: Dorin Dobrinu

Participă:

Sorin Radu (Sibiu),
Cătălin Botoșineanu (Iași),
Ovidiu Buruiană (Iași),
Carol Iancu (Montpellier),
Alexandru-Florin Platon (Iași),
Andrei Florin Sora (București)

REZUMATELE COMUNICĂRILOR

JOI, 30 mai 2024

Secțiunea 1

Intelectuali, curente și idei în secolele XVIII-XX

Ștefan Lemny

(Bibliothèque Nationale de France, Paris)

Cantemir în presa cotidiană engleză din secolul al XVIII-lea

Intervenția își propune prezentarea ecoului Cantemireștilor în cuprinsul unui vast corpus jurnalistic în întregime digitalizat: *The 17th and 18th Century Burney Collection Newspapers*. Analiza sa permite câteva constatări demne de interes. Ea arată prezența numelui lui Cantemir în presa cotidiană engleză într-o lungă perioadă: de la primele mențiuni ocazionate de bătălia de la Stănilești până la cele din preajma anului 1789, când Dimitrie Cantemir revine în atenția opiniei publice la nivelul dezbaterilor desfășurate la Westminster-hall. Informațiile corpusului studiat sunt importante și pentru ecoul altor Cantemirești: fratele domnitorului și, mai ales, fiul său, Antion Cantemir, în calitatea acestuia din urmă de ambasador al Rusiei la Londra și Paris, când a readus în atenție și opera părintelui său. În fine, această trecere sistematică în revistă vine să completeze mărturiile puse până acum în valoare de unii cercetători, cu privire la alte spații culturale (german, francez, maghiar etc.), oferind elemente de reflecție despre ceea ce ar putea reprezenta primele mențiuni despre personalități ale lumii românești în peisajul publicistic european.

Ioan-Augustin Guriță

(Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Despre sursa și contextul primei traduceri în limba română a unui fragment din Descriptio Moldaviae a lui Dimitrie Cantemir

În 1841, Mihail Kogălniceanu tipărea, în „Arhiva Românească”, pe lângă alte texte, părți din actualele manuscrise românești 348 și

1667 de la Biblioteca Academiei Române, între care se afla și un fragment intitulat *Tălmăcire dintr-o scriere gheograficească ce s-au tipărit în Rosiia la anul 1770. Pentru Moldova*. Textul a atras și atrage atenția cercetătorilor (în special filologi), deoarece este prima traducere în limba română a unei părți din atât de cunoscuta operă cantemiriană *Descrierea Moldovei*. Problema care a fost ridicată de-a lungul timpului a fost legată de sursa acestei tălmăciri, care a fost cunoscută doar din mențiunea pe care o găsim în titlu și, apoi, prin intermediul unei precizări care însoțește textul în limba germană, datorată lui Jakob von Stählin, cel care amintește același „izvor” (tot în anul 1770). În cadrul acestei comunicări, m-am concentrat atât asupra respectivului *text-sursă* (pe care am reușit să-l identific și să-l cercetez), după care s-a făcut traducerea, cât și asupra motivelor care au stat la baza redactării și tipăririi acestuia și a contextului pătrunderii lui în spațiul românesc.

Leonidas Rados

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Filantropi și studioși în Moldova mijlocului de secol XIX: înfiițarea și activitatea „Societății pentru încurajarea tinerilor la învățătură”

Comunicarea de față abordează o temă prea puțin studiată în literatura istorică românească: implicarea unor asociații (și a persoanelor de vază din spatele lor) în complexul fenomen al educației publice. Ne aflăm la jumătatea secolului XIX în Moldova domniei lui Grigore Alexandru Ghica. În 1855, un mic grup de inițiativă, beneficiind de sprijinul *establishmentului* politic (și al domnitorului), a înființat *Societatea pentru încurajarea tinerilor la învățătură*. Scopul declarat era, într-adevăr, sprijinirea junilor pentru a învăța în „școlile naționale” și la „universități străine”, totul sub imperiul unor concepte-cheie precum *evoluție intelectuală*, *utilitate publică* și *binefacere*. Altminteri, fondatorul (și primul finanțator), medicul Anastasie Fătu, celebrul creator al Grădinii Botanice din Iași, avusese parte el însuși de ajutorul guvernului pentru a studia nu doar la Viena, unde fusese trimis de Gheorghe Asachi la 1834 și de unde

s-a întors cu un doctorat în științe juridice, ci și la Paris, unde a obținut diploma de doctor în medicină, lucru extrem de rar în acea epocă. Nu e de mirare, așadar, că, după modelul evergheților greci, destul de răspândit în Principate, Fătu se considera dator patriei, dorind să faciliteze și altor juni formarea ca specialiști folositori comunității, în numele progresului atât de necesar. Apelând la surse diverse, majoritatea lor inedite, voi prezenta demersurile pentru înființarea amintitei Societăți, principiile de funcționare ale acesteia, apoi câteva dintre cazurile de asistență financiară acordată „junilor zeloși” până spre mijlocul anilor '80 ai secolului XIX când, odată cu dispariția fondatorului, societatea a trecut în irelevanță.

Gheorghe Cliveti

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Nicolae Iorga la „Sămănătorul” – implicații istoriografice

În scrierile iorgiene din aproape întregul decurs temporal al celor dintâi două decenii de secol XX, *istoricii și criticii literari* au fost cei cărora le-a revenit primatul sesizării unei intense împletiri de „tradiționalism devenit sămănătorist” și de ardent militantism național, sonor profetic. Reperul esențial pentru ceea ce au sesizat ori relevat respectivii *istorici și critici* l-a constituit activitatea lui Iorga la „Sămănătorul”, revistă îndeosebi „literară și culturală”; poate și prea scrupuloși în a se considera „chemați” să se preocupe de o revistă precum cea menționată, *istoricii*, tot mai orientați spre specializări ținând, cu rigoare, de domeniul lor profesional, au cam nesocotit ceea ce Iorga „a dat acelei foi” și ca de interes istoriografic, nu doar literar. La „Sămănătorul”, polivalentul cărturar umanist a publicat nu puține articole și a ținut *cronică* privind teme istoriografice, istorici români și străini, cărți (de la sinteze ori monografii la studii speciale). Nu s-a evidențiat, așadar, la revista căreia i-a fost și director, doar ca istoric literar și mentor cultural. „Acolo”, în ceea ce a publicat ca istoric, au căpătat un plus de expresivitate ori s-au verificat „formele” reconstituirii de el a trecutului românesc într-un, după „spusa sa”, atotcuprinzător „tablou cultural”. Și-a putut avea, de aceea, un special rost profesional abordarea *implicațiilor istoriografice* ale activității lui Nicolae Iorga la „Sămănătorul”.

Secțiunea 2

Domnie și societate în Moldova. Controverse istoriografice

Liviu Pilat

(Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Petru I și Constantin Koriatovici.

Informații noi pentru lămurirea unei controverse istoriografice

O notiță genoveză din 1386, ce menționa numele lui Constantin și a lui Petru voievod, a readus în atenția istoricilor un personaj enigmatic, Costea voievod. Urmărind evoluția controversei și argumentele folosite la identificarea personajului, comunicarea discută noile informații despre contextul politic în care se produce misiunea diplomatică genoveză.

Cătălina Chelcu

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Violența și formele ei

*în timpul domniei lui Ioniță Sandu Sturza:
context, cauze, consecințe*

Comunicarea analizează formele de violență înregistrate de sursele juridice inedite moldovenești, în funcție de contextul istoric (politic, social, economic), care au favorizat producerea lor, a cauzelor care i-au îndemnat pe cei vinovați să recurgă la astfel de fapte și a consecințelor pe care victimele sau urmașii lor, pe de o parte, făptașul, pe de alta, erau nevoite să le suporte: despăgubire bănească, în cazul celor dintâi, sancțiuni din partea autorității judiciare, în cazul celor din urmă; o incursiune în domnia lui Ioniță Sandu Sturza, privitoare la cauzele comiterii infracțiunii și la justificarea sancțiunii, într-un context juridic în care apar instrumente noi.

Mihai-Cristian Amăriuței

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

*„Dar în sfârșit suferit-am și a soartei prigonire.”
Cercetările autorităților dintre anii 1832 și 1856
privitoare la domnia lui Ioan Sandu Sturza*

Un capitol important în analiza domniei lui Ioan Sandu Sturza îl reprezintă, printre altele, cercetările întreprinse de autoritățile vremii privitoare la guvernarea sa, pe de o parte, precum și la elemente conexe din viața privată, pe de altă parte. Majoritatea dosarelor deschise între anii 1832 și 1856 privesc spețe diverse: reclamații legate de pretenții materiale, atât din partea unor persoane particulare, cât și din partea statului, pentru unele datorii contractate în anii domniei sale; cercetarea legalității unor hotărâri judecătorești ale fostului domn în litigii patrimoniale, suspectate a fi fost în contradicție cu legile țării și cu dispozițiile Divanului; protestele fostului domn în legătură cu sechestrarea averii sale; corespondență diversă; cercetarea unor pitace de boierie emise în vremea domniei lui Ioan Sandu Sturza; note înaintate de către unii reprezentanți diplomatici la Iași (Consulatul austriac, spre exemplu) prin care sunt solicitate informații asupra averii rămase în urma dispariției fostului domn. Printr-o contextualizare adecvată, miza analizei unor asemenea dosare este mai buna înțelegere a unor aspecte controversate ale domniei lui Ioan Sandu Sturza, care „a venit în domnie sărac și tot sărac a părăsit-o”, ilustrând gândul înscris pe piatra tombală de la Mănăstirea Bărboi ce deschide titlul acestei comunicări.

Constanța Vintilă

(Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Academia Română/New Europe College, București)

Bogăție și corupție în Moldova lui Mihail Sturdza

Când, în toamna anului 1840, Iorgu Hartulari, un bogat boier din Moldova, își mărita fata, târgul Fălticenilor se umplea de „satire” care demascau numeroasele abuzuri și „ticăloșiile” pe baza cărora și-a

construit averea. „Satirele se dau numai la oamenii cei mari”, încerca să-l liniștească soția, Elena Hartulari. Era Iorgu Hartulari un om mare, astfel încât bogăția și poziția în societate să-i fie contestate? Intervenția noastră investighează modalitatea în care societatea se poziționează în raport cu bogăția construită prin mijloace abuzive și reacționează prin dezavuarea publică a personajului. Vom pleca de la exemplul oferit de Iorgu Hartulari, un grec stabilit în Moldova, pe la 1820, și care a reușit să construiască o avere imensă și o carieră importantă, exploatând cu abilitate cunoștințele sale lingvistice, inteligența nativă, zestrea și rețelele soției. Sursele, multe dintre ele încă inedite, sunt foarte generoase și ne dezvăluie relațiile sale cu patriarhiile de Ierusalim, Constantinopol, Alexandria, cu domnul Mihail Sturza (1834-1848), cu evreii și armenii din Moldova, cu elita boierească din Iași, cu mitropoliți, episcopi, pașale și funcționari, exploatând cu abilitate cupiditatea semenilor săi.

Brâncuși în fața istoriei

Doina Lemny

(Muzeul Național de Artă Modernă, Centre Pompidou, Paris)

Raportul lui Brâncuși cu evenimentele istorice a fost întotdeauna foarte discret. Om al timpului său, el a creat și reflectat în intimitatea atelierului parizian, traducând cu subtilitate în opera, dar și în aforismele sale, atitudini și sentimente care l-au animat. Departe de țară, el a menținut întotdeauna legătura cu compatrioții care-i transmiteau invitații la manifestări artistice și comenzi de monumente. Dacă ansamblul monumental de la Târgu Jiu este închinat eroilor români căzuți în Primul Război Mondial, o altă operă importantă din creația sa, realizată în 1945, evoca un aspect din Al Doilea Război Mondial.

Secțiunea 3

Ideologie și diplomatie în Europa secolelor XIX-XXI

Victor Taki

(Concordia University of Edmonton, Canada)

*Michel Anagnosti și proiectele lui asupra confederațiilor balcanice
și dunărene în anii 1860*

Această comunicare examinează scrierile politice ale lui Michel Anagnosti, un intelectual și publicist valah cu studii franceze, care a ajuns la maturitate în perioada hegemoniei ruse în Principatele Române în anii 1830. În această perioadă, Anagnosti s-a asociat cu unii dintre viitorii pașoptiști, dar opiniile sale politice au evoluat invers. În timp ce foștii săi colegi de studii parizieni au devenit din ce în ce mai anti-ruși prin anii 1840 și 1850, critica lui Anagnosti asupra stării politice a Principatelor și-a câștigat reputația de rusofil. Perspectivele sale neortodoxe au contrastat cu un curent principal emergent al politicii românești până la punctul de a precipita tulburarea sa mentală în anii 1850.

Această comunicare va demonstra, însă, că nici percepția lui Anagnosti ca rusofil nebun, nici uitarea lui postumă nu sunt cu adevărat justificate, deoarece scrierile sale din anii 1860 și 1870 dezvăluie, de fapt, o perspectivă remarcabil de critică asupra tuturor celor trei puteri învecinate – Imperiul Otoman, Austria și Rusia. Pentru a dovedi această teză, comunicarea actuală va examina ideea lui Anagnosti despre confederația balcanică și gândurile sale despre o restructurare politică a Austriei pe bază confederativă. Formulate pentru prima dată în timpul războiului din Crimeea, aceste idei au reapărut în scrierile lui Anagnosti în anii 1860, la momentul compromisului austro-ungar. Comunicarea va susține că tema confederației reflectă atitudinea critică a lui Anagnosti atât față de imperiile istorice, cât și față de statele-națiune emergente; în același timp, l-a ajutat să facă câteva observații premonitoare asupra evoluției generale a politicii europene.

Paul Michelson
(Huntington University, SUA)

Ion I. Nistor (1876-1962): istoricul

Lucrarea mea este o cercetare asupra personalității lui Ion I. Nistor ca istoric și conducător al – ceea ce s-ar putea numi – „școlii de la Cernăuți”. O atenție aparte voi acorda consistenței opere istoriografice care l-a propulsat pe I. Nistor în rândul celor mai însemnați istorici ai perioadei.

Andreea Dahlquist
(cercetător independent, Malmö, Suedia)

Operațiunea „Autobuzele albe” și evreii români salvați de Crucea Roșie Suedeză din lagărele de exterminare naziste

Către finalul celui de-Al Doilea Război Mondial, vice-președintele Crucii Roșii din Suedia, contele Folke Bernadotte, a reușit să organizeze o campanie de salvare a prizonierilor din lagărele naziste. Acești oameni urmau să fie exterminați de liderii germani, care doreau să distrugă urmele atrocităților comise, înainte ca Armata Roșie să ajungă să elibereze prizonierii rămași în lagăre. Inițial, campania umanitară cunoscută generic sub numele de „Autobuzele albe” a avut ca scop transportarea către Suedia a tuturor prizonierilor de origine scandinavă (danezi și norvegieni). Ulterior, au ajuns să fie eliberați prizonieri evrei și neevrei de naționalitate poloneză, franceză, olandeză și chiar română.

După întâlnirea secretă avută de contele Bernadotte cu Heinrich Himmler, în care cei doi s-au înțeles cu privire la aprobarea operațiunii umanitare de salvare, Crucea Roșie Suedeză a recrutat șoferi, medici, asistente, voluntari și soldați dispuși să plece către Germania. Convoiul umanitar a fost format din 36 de autobuze, toate vopsite în alb, păstrând numai steagul suedez și însemnul Crucii Roșii. Operațiunea a început la data de 9 martie 1945 și în aproximativ 54 de zile au fost salvate circa 15.500 de persoane. Cele mai multe au fost transportate cu ajutorul feriboturilor peste strâmtoarea Öresund,

până în porturile orașului Malmö. Numărul redus al evreilor proveniți din România, salvați de Crucea Roșie suedeză, a făcut ca atenția istoricilor să se concentreze asupra cercetării și documentării în lucrări și articole de specialitate a grupurilor etnice reprezentative precum cele ale polonezilor și balticilor. Din acest motiv, studiul de față își propune să ofere informații cât mai relevante despre soarta evreilor români ajunși în Suedia cu ajutorul „Autobuzelor albe”.

Oana-Anca Otu

(Arhivele Militare Naționale Române, București)

Raoul Bossy – „succes fără precedent” al misiunii sale în Finlanda

Lucrarea analizează misiunea desfășurată în perioada 28 martie 1934 – 28 noiembrie 1936, de Raoul Bossy, în Finlanda, în calitate de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României. Reînființarea Legației de la Helsinki venea după mai bine de un deceniu în care relațiile cu țara celor „1.000 de lacuri” au fost asigurate de misiunile de la Stockholm și Riga, ceea ce nu a avut darul să întărească raporturile diplomatice bilaterale.

Prin venirea lui Raoul Bossy, lucrurile s-au schimbat, de altfel, și contextul internațional era altul. În Germania, partidul nazist, în frunte cu Adolf Hitler, ajunsese la putere, iar Uniunea Sovietică își schimbase conduita, devenind interesată de securitatea colectivă pe continentul european.

Viziunea Ministerului Afacerilor Străine era de a lărgi reprezentarea diplomatică a României, ținând cont de evoluțiile de pe continent. Prima sarcină a noii misiuni diplomatice a fost aceea de a promova România în mediile finlandeze, până atunci puțin cunoscută, și de a combate propaganda ungară, care supralicita originea comună. În al doilea rând, Helsinki se dovedea un post de observație foarte bun al demersurilor diplomației sovietice în spațiul european. O a treia coordonată a misiunii era legată de evoluția Uniunii Baltice. În plus, Raoul Bossy avea misiunea să tatoneze disponibilitatea Finlandei de a încheia cu România un pact de amicitie, conciliațiune și arbitraj, fără a trezi susceptibilitățile Moscovei.

Deși timpul petrecut în capitala Finlandei a fost relativ scurt, Raoul Bossy a desfășurat o activitate remarcabilă, astfel că relațiile bilaterale în vremea mandatului său au atins cel mai înalt nivel din toată perioada interbelică. Eforturile și strădaniile sale, reflectate în rapoartele trimise la București, în numeroasele activități organizate, la care s-au adăugat lucrări științifice publicate, oglindesc un diplomat cu un larg orizont intelectual, cu o apreciabilă forță de analiză a raporturilor regionale și continentale, atent la nuanțe și detalii, un fin observator al corpului diplomatic din capitala finlandeză.

Secretarul de legație nota într-un raport trimis ministrului Afacerilor Străine, la încheierea misiunii lui Raoul Bossy: „Cele două săptămâni cuprinse între reîntoarcerea D-sale din concediu și ziua plecării au fost prilejul unei adevărate competițiuni între lumea oficială și prea numeroșii prieteni personali spre a-și arăta cu toții încă o dată toată sincera lor admirațiune și stimă pentru Ministrul României, care, pentru Țară, se traducea cu un succes fără precedent al unei misiuni relativ de scurtă durată într-un stat în care România nu avusese demult reprezentanță stabilă”.

Marin Gherman

(Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava)

Mituri și simboluri sovietice folosite în războiul informațional ruso-ucrainean (2022-2023)

Invazia la scară largă a Rusiei asupra Ucrainei din 24 februarie 2022 a fost însoțită de un amplu război informațional. Moscova încerca să slăbească statul ucrainean din interior prin propagandă, dezinformare și *fake news*, în timp ce Kievul folosea cele mai diverse instrumente și metode informaționale pentru a se apăra. În același timp, ambele state aveau o politică informațională internă separată de cea externă, cu scopul de a justifica războiul (în cazul Rusiei) sau a creșterea reziliența și a încuraja rezistența (în cazul Ucrainei). Miturile și simbolurile din trecutul comun al celor două state post-sovietice au fost folosite pe larg în cadrul războiului informațional. Rusia prezenta invazia la scară largă ca un act de izgonire a nazismului și de eliberare a unui teritoriu ocupat de străini, în timp ce Ucraina

susținea că se apără de armata rusă, tot așa cum se apărau ucrainenii de hitleriști în perioada celui de-Al Doilea Război Mondial. În timp ce Rusia promova ideea necesității protejării memoriei eroilor Marelui Război pentru Apărarea Patriei, Kievul a lansat conceptele de „Marele Război pentru Apărarea Patriei de Rusia” sau „Adevăratul Război pentru Apărarea Patriei”. Propaganda rusă s-a bazat în această perioadă pe o serie de mituri sovietice, în special pe cel al combaterii nazismului, a soldatului rus eliberator sau al poporului înfrățiț, iar contrapropaganda ucraineană folosea deseori aceleași simboluri pentru a încuraja rezistența și a ridica moralul populației. În plan legislativ, Parlamentul ucrainean a desemnat regimul lui Vladimir Putin drept unul „rașist” (cuvânt compus din cuvintele „russian” și „fascism”), solicitându-le și altor state să se alătore acestei inițiative.

Vineri, 31 mai 2024

Secțiunea 4

Relații economice și dispute politice în România secolului XX

Adrian Vițalaru

(Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Din inamici în parteneri comerciali.

*Câteva aspecte privind relațiile economice dintre România și Austria
în primii ani după Marele Război*

Prezentarea își propune să analizeze câteva aspecte ale raporturilor economice dintre România și Austria, între anii 1919 și 1921. Având la bază documente din arhivele române, investigația noastră s-a concentrat, mai ales, asupra celor două convenții semnate la București, în august 1920: Convenția provizorie de comerț și Convenția de contingentare între România și Austria. Negocierea și

semnarea celor două documente au generat tensiuni în cadrul guvernului de la București, între reprezentanții Ministerului Industriei și Comerțului și cei ai Ministerului Afacerilor Străine, care își disputau întâietatea în privința încheierii convențiilor și tratatelor internaționale, ce cuprindeau componenta economică. De asemenea, faptul că prima convenție comercială a României semnată după război a fost cea cu un stat învins, a produs nemulțumire în rândul reprezentanților la București ai unor mari puteri învingătoare. În pofida disputelor interne și a unor reacții internaționale, convențiile au produs efecte în relațiile comerciale dintre cele două state cu economii complementare.

Mihai Țurcanu

(Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău)

Cinci „mituri” ale istoriografiei românești despre 26-28 iunie 1940

Ultimatumul sovietic din iunie 1940 este unul dintre subiectele care generează dezbateri de pe poziții foarte diferite în literatura istoriografică din România, acest fapt lăsând loc apariției unor erori de interpretare. Prezentarea de față expune rezultatele cercetării modului în care istoriografia românească reflectă circumstanțele ultimatumului sovietic și încearcă să identifice o serie de erori care au persistat de la un autor la altul. Aceste erori afectează înțelegerea circumstanțelor în care a fost înaintat și acceptat ultimatumul sovietic și țin, în special, de interpretarea greșită a cauzelor ce au dus la alegerea momentului în care sovieticii au decis să acționeze. Interpretarea greșită a datelor cu privire la circumstanțele înaintării sale, interpretarea greșită a altor date și informații au condus la crearea unei imagini eronate cu privire la unele dintre motivele acceptării ultimatumului sau în ceea ce privește responsabilitatea pentru acceptarea ultimatumului.

Cătălin Turliuc

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

23 August 1944:

schimbarea de regim și ordinea constituțională

Prezentul studiu se oprește asupra unor considerații legate de evoluția ordinii constituționale în România ca urmare a actului de la 23 august 1944, fără a ignora însă perioada imediat anterioară acestuia, ca și cea care a urmat până la instituirea noului regim comunist prin Constituția din 1948. Fără a intra adânc în factologie și, implicit, în istoria evenimentială atât de bogat ilustrată și investigată de istoriografia noastră, studiul se focalizează asupra elementelor determinate care au schimbat ordinea constituțională și principalele consecințe ale acestor transformări în viața politică a României de la mijlocul secolului trecut. Sursele folosite sunt, în mod necesar, actele normative fundamentale care au marcat în epocă aceste evoluții. Fără o valoare euristică asumată intrinsec, analiza vine să marcheze sintetic ceea ce poate fi relevant pentru cititorul de astăzi relativ la un subiect asupra căruia există încă numeroase posibilități de explorare. Câteva scurte precizări teoretice și conceptuale sunt urmate de o analiză descriptiv-narativă a principalelor monumente de drept relevante pentru subiectul ales și, firesc, de pasaje care conchid asupra acestei tematici.

Paul Nistor

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Relațiile comerciale româno-americane în perioada 1959-1960 și impactul Acordului financiar dintre RPR și SUA (1960)

Instalarea generalizată a Războiului Rece între România comunistă și Statele Unite ale Americii, după preluarea completă a puterii la București de către PCR (1947), a adus confruntări politice, ideologice, culturale și economice între cele două țări. După ce Guvernul Groza a trecut la naționalizarea industriei și la confiscarea proprietăților americane, relațiile comerciale dintre cele două state au

scăzut constant. În 1951, președintele Truman a retras României clauza *națiunii celei mai favorizate* și comerțul bilateral s-a prăbușit la o valoare de sub 1 milion de dolari. Abia după moartea lui Stalin s-a încercat revigorarea relațiilor economice româno-americane, dar în anul 1960 România era singurul stat din Europa de Est care nu avea un reprezentant economic la Washington. În urma Acordului financiar din 1960, care a stins datoriile românești față de SUA, noi oportunități de colaborare economică au apărut între cele două state. Acestea continuau rivalitatea ideologică, dar, din ce în ce mai mult, se gândeau la dezvoltarea comerțului și la beneficii economice și tehnologice. Mai mult decât atât, ofensiva est-europeană de cucerire a piețelor americane și de accedere la tehnologia de vârf era coordonată direct de către Moscova. Întruniri lunare ale reprezentanților țărilor democrat-populare aveau loc la Washington, permițând schimbul de date economice, împărtășirea de experiențe într-un mare stat capitalist și întocmirea de planuri economice pentru viitor.

Mioara Anton

(Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Academia Română, București)

Disidenți și opozanți în România anilor '80. Evaluările Foreign Office

În anii '80, regimul de la București s-a confruntat cu o avalanșă de critici venite din spațiul lumii occidentale privind nerespectarea drepturilor omului, persecuția minorităților naționale și a celor confesionale, precum și a politicilor de sistematizare. Diplomații britanici de la București subliniau în rapoartele către Foreign Office erodarea progresivă a relației dintre regimul Ceaușescu și societatea românească. Penuria alimentară, criza energetică, raționalizările, supravegherea Securității ajunseseră în a doua parte a anilor '80 la cote greu de suportat. În rapoartele trimise la FO, diplomații britanici ofereau informații detaliate asupra presiunilor la care erau supuși cei care încercau să conteste regimul Ceaușescu. Mircea Dinescu, Radu Filipescu, L. Petrescu, părintele Calciu-Dumitreasa ș.a., Mariana Celac (soția disidentului Mihai Botez) și, nu în ultimul rând, Doina Cornea s-au regăsit frecvent în rapoartele care plecau de la București

către FO. Pornind de la documentele de arhivă, atât cele britanice, cât și cele românești, comunicarea noastră va analiza modul în care nerespectarea drepturilor omului a condus la destrămarea „idilei romantice” dintre regimul Ceaușescu și Marea Britanie.

Secțiunea 5 ***Secolul XIX: (re)organizări instituționale, comunități și statistici***

Teodor Candu, Eugen Cernenchi

(Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău)

*„Ultimul val” – mărturii despre „revenirea” nogailor
(tătarilor din Bugeac) în limitele Imperiului Otoman
(octombrie 1812 – februarie 1813)*

În conformitate cu prevederile Tratatului de la București din 16/28 mai 1812, în articolul VII se stipula ca tătarii din hoarda Edisan dacă va fi „<...>, după voia lor, să se întoarcă în țările otomanești <...>”. Aceasta a ajuns la urechea nogailor, care, anterior, în primăvara anului 1807, au fost „convinși” de generalii ruși, conducătorii operațiilor militare din țările române, prin intermediul unor murzale influente, să se strămute pe teritoriul Rusiei, cât mai departe de teatrul operațiilor militare. Lucru ce a reprezentat de fapt o primă strămutare forțată a unui grup etnic ce locuia compact pe un teritoriu al spațiului românesc. Dacă în privința valurilor de strămutare a tătarilor din Bugeac regăsim în istoriografie informații parțial documentate și analizate, etapele „revenirii” lor în limitele administrative ale Imperiului Otoman au rămas până în prezent discutate insuficient, istoricii de la noi limitându-se la constatări laconice ale faptului dat.

Recent, cercetând fondurile de arhivă de la Chișinău, între documentele Guvernământului regiunii Basarabiei, am reușit să identificăm câteva mărturii documentare despre trecerea tătarilor în iarna anului 1812-1813 pe teritoriul acestei provincii, care de curând

devenise parte a Imperiului Rus. Aceste mărturii reprezintă, de fapt, rapoarte ale ispravnicilor, dar și ale unor funcționari ruși, cu privire la trecerea acestui grup de populație pe teritoriul Basarabiei. Acestea ilustrează unele detalii despre evenimentul enunțat, cum ar fi: staționarea forțată a unui grup de tătari în satul Copceac, din pricina lipsei vitelor de tracțiune, care au pierit din cauza drumului și a lipsei de nutreț; însoțirea unui tătar, care, căzând bolnav, a rămas în urma convoaielor ce au trecut prin regiune; sau cazul când un locuitor al satului Cimișlia, Anastasie Grecul, a cumpărat un copil de tătar la un preț de 150 de lei, cu intenția de a-l converti la creștinism etc. Aceste cazuri, dar și altele, aparent răzlețe, oferă informații despre procesul strămutării tătarilor din Rusia la sud de Dunăre. Toate acestea ne-au determinat să căutăm cât mai multe detalii păstrate în arhive, despre soarta comunităților tătărești din Bugeac după anul 1812.

Astfel, constatând că istoriografia contemporană amintește doar tangențial evenimentul, neoferindu-ne detalii, am stăruit atât asupra unor lucrări speciale dedicate subiectului, elaborate de reprezentanții istoriografiei ruse în secolele XIX-XX, cât și asupra unor documente ce am reușit să le consultăm acum mai bine de un deceniu în arhivele regionale din Odessa. În baza materialelor depistate recent, dar și a celor pomenite mai sus, în comunicarea de față supunem atenției unele date mai puțin cunoscute despre procesul de strămutare a tătarilor nogai din hoarda Edisan din Rusia în limitele Imperiului Otoman, cu reconstituirea unor aspecte legate de motivația ce i-a făcut pe protagoniști să-și ridice gospodăriile de pe locurile unde au fost așezați încă în anul 1807 și să pornească în prag de iarnă la un drum plin de pericole.

Prin valorificarea acestui material documentar sperăm că vom reuși să aducem o contribuție, fie ea și modestă, la istoria tătarilor din România, comunitate ce-și are originile din rândul acelor tătari care în iarna anilor 1812-1813 au părăsit Imperiul Rus și au trecut la sud de Dunăre.

Sorin Grigoruță

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

În „slujba” lui Hipocrate.

*Frânturi documentare privitoare la câțiva medici ieșeni și
la activitatea lor (prima jumătate a secolului XIX)*

Conturarea biografiei medicilor care au practicat în spațiul românesc extracarpatic în prima jumătate a veacului al XIX-lea nu este, de cele mai multe ori, o întreprindere tocmai facilă. Chiar dacă informațiile păstrate sunt din ce în ce mai numeroase, ele devin tot mai risipite, fiind răsfirate în diverse fonduri documentare ale bibliotecilor și arhivelor din țară sau din străinătate. Din acest noian de mărturii ale trecutului, în cadrul acestei comunicări voi valorifica îndeosebi o anume categorie de surse istorice, cea privitoare la diversele modalități de răsplătire a activității „servitorilor statului”. Printre miile de file ale acestor dosare, ce cuprind speranțele diverșilor slujbași, mai mici sau mai mari, de a primi vreun rang ori vreo răsplată financiară, i-am căutat pe medicii de altădată. Fragmentele (auto)biografice ce se pot desprinde din aceste documente vor contribui la mai buna cunoaștere a medicilor de acum două veacuri și a „slujbelor ce au făcut patriei”.

Simion-Alexandru Gavriș

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

*Note privind organizarea Vistieriei Moldovei
în epoca Regulamentului Organic (1832-1858)*

Organizarea Vistieriei Moldovei în perioada dintre intrarea în vigoare a Regulamentului Organic și semnarea Convenției de la Paris, din 1858, este încă puțin cunoscută. Am conturat, în prezentarea mea, principalele repere ale istoriei importantei instituții în epoca de referință, pe baza surselor editate: *Regulamentul Organic al Moldovei*; „Buletinul Oficial” al principatului; un document din 1836, publicat de Sever Zotta, și a actelor inedite păstrate în

fondurile: Vistieria Moldovei, Controlul Statului, Secretariatul de Stat al Moldovei, de la Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale. La fel ca în cazul altor instituții moldovenești (de exemplu, Departamentul Trebilor din Lăuntru), structura Vistieriei, imaginată de autorii Regulamentului Organic, a trebuit rapid adaptată realității administrative. În mai 1832, departamentului financiar i s-au adăugat, astfel, nu mai puțin de cinci birouri („mese”), modificare ce a presupus și o sporire consistentă de personal. Până în 1858, au mai fost adoptate și alte reforme: înființarea ori eliminarea unor subdiviziuni ale Vistieriei sau schimbarea statutului altora. Trebuie remarcat, în fine, că, deși organizarea inițială a instituției fusese stabilită prin textul Regulamentului Organic, modificările introduse în structura sa nu au avut la bază revizuirii ale textului amintitei legi și nici nu au rezultat din adoptarea unor legi speciale. Reorganizările succesive ale Vistieriei au fost demersuri pragmatice, care au urmărit construirea unui departament financiar funcțional, prin metode mai degrabă expeditiv.

Mihai Chiper

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Realități statistice contraintuitive în anii unirii (1859-1862). Avansul industrial al Moldovei față de Muntenia

Ce ne spun statisticile despre nivelul de dezvoltare economică la care se aflau Principatele Unite în anii unirii? Pentru o imagine comparativă, comunicarea propune o analiză pe criterii regionale a unui parametru asupra căruia au fost strânse date sistematice în epocă, mai precis situația industrială reflectată în *Anale Statistice*, 1863, tabelele de la paginile 94-137. Ancheta menționată, rezultat al raporturilor și administrației timpului, în urma insistenței personale a lui D. P. Marțian, directorul Oficiului Statistic al Principatelor Unite înființat în 1862, utilizează criteriul național de organizare a datelor. Statistica „națională”, într-o epocă în care integrarea economică a principatelor era doar un deziderat, a generat o tradiție istoriografică neclară și relativizantă, din care lipsește tocmai fotografia startului la care se aliniau țările „surori”, viitoarele regiuni ale statului român. Defalcarea datelor pe regiuni duce la concluzii

care amendează total perspectiva despre o Moldovă *ab initio* inferioară, înapoiată, în comparație cu o Muntenie progresistă, dinamică, mai avansată economic. Cercetarea este un punct de plecare în analizarea decalajelor economice care apar între regiunile unui stat ultracentralizat.

Remus Tanasă

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Armenii otomani și națiunea armeană la finalul secolului al XIX-lea

Tanzimatul a fost o epocă în care mulți din Imperiul Otoman și-au pus speranța, dar care s-a dovedit a fi insuficientă pentru a revigora destinul imperiului și cel al populațiilor care alcătuiau lumea otomană de secol XIX. Gestiunea reformelor a fost deficitară, iar receptivitatea demersului a fost scăzută, astfel că, sub presiunea evenimentelor internaționale, Tanzimatul a provocat tensiuni sociale și politice care, în cele din urmă, au dus la revoluție, dezintegrare și violențe exacerbate împotriva multor actori non-statali. Dintre aceștia, dacă suferința ar putea fi măsurată, cel mai mult au avut de pățimit armenii otomani.

Pe lângă politica guvernamentală și specificul relațiilor inter-religioase/etnice, mai există un element care a contribuit la „declasarea” milletului armean și perceperea sa ca inamic intern. Este vorba despre dinamica ideii de națiune la armeni și discursul politic aferent în contextul unui efort tripartit de naționalizare a armenimii. Au existat trei concepte care s-au întretăiat și pe care armenii au încercat să le valorifice pentru a-și defini identitatea și pentru a-și constitui un corp politic competitiv în cadrul Imperiului Otoman. Cele trei concepte nu au fost decât reacția elitei armenesti față de statutul conferit de sultani și nicidecum cauza masacrelor și violențelor ulterioare.

Cele trei paradigme (occidentală, orientală și centrală) au fost circumscrise geografic în funcție de localizarea centrelor intelectuale ce fluturau steagul armenității în comparație cu cele șase vilaiete care alcătuiau pe atunci Armenia Otomană și care au constituit miezul articolului 61 al Tratatului de la Berlin prin care

„chestiunea armeană” căpăta notorietate diplomatică. Viziunea occidentală asupra națiunii își găsea sursele ideologice la Constantinopol, precum și în orașe din Europa Occidentală precum Veneția, Viena și Paris; cea orientală își avea nucleul în orașe precum Tiflis (Tbilisi), Moscova, Sankt Petersburg și Dorpat (Tartu); cea centrală exprima perspectiva liderilor armeni din cele șase vilaiete armenesti: Bitlis, Van, Erzurum, Harput și Dyarbakr. Proiectele și activitățile aferente celor trei paradigme au reușit să dezmoștească și să modeleze ideea armeană de națiune, însă nu au reușit să-și atingă țelul principal, și anume edificarea politică a unui stat armean.

Secțiunea 6

Aspecte de viață ecleziastică și privată (secolele XVII-XIX)

Gheorghe Lazăr

(Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Academia Română, București)

*Testamentele de înalți ierarhi și slujitori ai Bisericii din
Țara Românească (sec. XVII-XVIII).
Câteva considerații preliminare*

Continuând mai vechi preocupări referitoare la testamentele din Țara Românească, în comunicarea de față ne propunem să analizăm o categorie aparte a acestor documente cu un caracter mai deosebit: cele aparținând unor slujitori ai Bisericii, fie ei înalți ierarhi, egumeni, simpli viețuitori ai unor așezăminte monahale sau preoți de mir. Astfel, în urma unei examinări seriale, vom încerca într-o primă fază să identificăm câteva aspecte referitoare la formularul utilizat pentru așternerea ultimelor lor dorințe înainte de trecerea în lumea veșniciei, momentul întocmirii acestora, epitropii desemnați și – în cazul celor ajunși în fruntea unor așezăminte monahale sau titulari ai scaunului mitropolitan – zonele de extracție socială, precum și parcursul educațional și „profesional” până la momentul desemnării lor într-o asemenea demnitate.

Nu vor fi neglijate nici informațiile pe care testamentele ni le oferă, de cele mai multe ori fiind singurele de acest fel, privind relațiile pe care aceștia le-au avut cu membrii familiilor lor, cu alte persoane din mediul în care viețuiau sau cu puterea centrală, demersurile lor în plan administrativ, fie în fruntea mitropoliei/episcopiei sau a unei mănăstiri, activitatea ctitoricească, donațiile și milosteniile în favoarea atât a unor persoane apropiate, cât și a diverselor așezăminte religioase din țară sau din spațiul Ortodoxiei. Acolo unde sunt precizate, vom oferi detalii privind alegerea locului unde trupul urma să le fie astrucat, dar și referitoare la preocuparea acestor oameni ai Bisericii pentru destinul *post-mortem* al sufletelor lor.

Mariana Lazăr

(Muzeul Național Cotroceni, București)

*Politica fiscală a domnilor fanarioți față de așezămintele religioase.
Studiu de caz: mănăstirile Cotroceni și Radu Vodă*

Istoria fiscalității românești medievale a fost una complexă, nu pe deplin deslușită, documentele vremii menționând o multitudine de dări. În ceea ce privește mănăstirile, dacă inițial beneficiaseră de privilegiul domnești, de imunitate fiscală, cu timpul încep a fi impuse și la anumite contribuții (consemnate de Condica visteriei din domnia lui Constantin Brâncoveanu).

Însă, după 1720, în raport direct cu necesitățile financiare tot mai mari ale domniei, s-au înmulțit contribuțiile la care au fost impuse și instituțiile religioase, atât ca diversitate, cât și în cuantum, acestea reprezentând un capitol important în structura bugetului lor în perioada 1720-1774.

Relevante sunt catastifele întocmite, la solicitarea domnului Constantin Mavrocordat, de egumenul mănăstirii Cotroceni, cu întreg bugetul (1730-1740) și de cel de la mănăstirea Radu Vodă, numai de cheltuieli pe patru ani (1736-1739), care oferă informații detaliate asupra tipurilor de impozite pe care le achitau nu doar aceste mănăstiri, ci toate așezămintele monastice, despre cuantumul lor în structura cheltuielilor și, implicit, despre modul cum acestea le-au grevat veniturile. Dări care anterior fuseseră doar excepționale, deveniseră

sub domniile fanariote dări anuale, unele percepute și de două ori în același an, în momentul în care se producea o schimbare a domnului sau când cererile presante ale turcilor trebuiau imediat satisfăcute.

Totalizarea sumelor achitate de mănăstiri în cadrul acestor impozite către visteria țării și cămara domnească demonstrează fiscalitatea excesivă a epocii respective. Pentru Cotroceni, raportându-l la venitul realizat pe cei 10 ani (1730-1740), impozitul a reprezentat aproximativ 60% din totalul veniturilor. În anul 1731 ponderea acestor dări în totalul cheltuielilor mănăstirii a fost de peste 85%. În cei patru ani prezentați, mănăstirea Radu Vodă a înregistrat un buget deficitar.

Scutirea de dări pe care așezămintele religioase o obțin din partea lui Constantin Mavrocordat, în 1741, va fi, însă, anulată de urmașii lui, din cauza necesităților financiare tot mai mari. Eficacitatea măsurilor fiscale adoptate de domnii fanarioți era în corelație cu stabilitatea regimului de obligații financiare și materiale ale țării față de Poarta Otomană – domeniu definit de o mare incertitudine, solicitările turcilor peste nivelurile stabilite fiind frecvente; la aceasta se adăugau datoriile acumulate de fiecare domn pentru cumpărarea și menținerea domniei, care trebuiau achitate, precum și cheltuielile personale.

Întrucât situația majorității așezămintelor religioase se deteriorase în timpul războiului (1769-1774), în 1775 domnul Alexandru Ipsilanti le scutea de orice dare „spre partea domneștii noastre visterii și slobode de orice slujbă domnească”. Reafirmând că datoria lor era cea de binefacere, domnul fixa mănăstirilor o contribuție la întreținerea școlilor, în funcție de averea fiecăreia.

Deși prin hrisoave domnești li se acordaseră scutiri, totuși și în perioada ulterioară mănăstirile au fost solicitate să contribuie la ajutorarea țării, atunci când nevoile o cereau.

Mihai Mîrza

(Arhivele Naționale Iași)

Metoacele din Moldova ale mănăstirii Ivir de la Muntele Athos

Legăturile Moldovei cu mănăstirea Ivir sunt mai puțin cunoscute decât cele cu alte mănăstiri athonite. Primele contacte stabilite între

cele două părți nu par a fi mai vechi de secolul al XVII-lea. Mult mai intense și desigur mai vechi au fost relațiile călugărilor iviriți cu Țara Românească. Legăturile moldo-ivirite s-au statornicit abia la finalul secolului XVII, când călugării acestei mănăstiri athonite au intrat în posesia primului lor metoc din Moldova: mănăstirea Precista din Tg. Ocna, primită de la ctitorul ei, vistiernicului Gheorghe Ursachi. Ulterior, la aceasta s-au adăugat mănăstirea Bunavestire (Răducanu) și schitul Răcățau. La începutul secolului al XIX-lea, timp de două decenii, mănăstirea Ivir a avut un al doilea metoc în Moldova: biserica Toma Cozma din Iași.

Generozitatea domnilor Moldovei față de metoacele Ivirului nu a trecut dincolo de cunoscutele ajutoare financiare ocazionale sau anuale și de imunitățile fiscale de care beneficiau mai toate mănăstirile închinat la Locurile Sfinte. Printre metoacele Ivirului care au beneficiat de sprijin financiar s-a numărat și biserica Sf. Haralambie din cartierul constantinopolitan Bebek. Mai darnici s-au dovedit, în cazul particular al metoacelor mănăstirii Ivir, boierii, negustorii și călugării, unii dintre ei legați într-un fel sau altul de orașul Tg. Ocna și de familia ctitorului. Mănăstirea Precista a acumulat din aceste danii și din achizițiile continue ale egumenilor o avere imobiliară destul de mare și câteva zeci de sălașe de robi țigani, care îi aduceau venituri însemnate, din care mai bine de o treime, în secolul XIX, lua drumul Muntelui Athos.

Elena Bedreag

(Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Academia Română, București)

Rânduiești, cheltuieli și alte „mărunțușuri” în câteva documente patrimoniale din veacul al XVIII-lea

Pornind de la o serie de surse de arhivă, lucrarea de față urmărește punerea în circuitul științific a unor surse patrimoniale (testamente, foi de zestre, liste de cheltuieli și bunuri folosite la înmormântare și pomeniri, inventare după deces) care oferă detalii și informații importante referitoare la istoria socială în general și la istoria familiei în particular. Toate aceste surse ne dezvăluie, pe lângă trăirile și mentalitatea oamenilor de atunci, și o serie de infor-

mații legate de înrudirile dintre diversele personaje analizate. Așadar, comunicarea de față are în vedere și o serie de completări și îndreptări genealogice pentru câteva familii trăitoare în veacul al XVIII-lea. Cercetarea de față continuă istoria familiei Paraschivei (născută Ciudin), despre al cărei testament am vorbit cu altă ocazie, și aduce în prim-plan alte nespuse povești despre boierii și jupânele veacului al XVIII-lea. Am urmărit comportamentul și modul în care trăitorii acelor vremuri își împart averea și cum gestionează afacerile și problemele de familie. La investigația înrudirilor și al comportamentelor juridice, s-au adăugat, firească, și unele observații de ordin material; dincolo de precizările din diate, listele de cheltuieli și bunuri folosite la înmormântare și pomeniri sau foile de zestre oferă completări importante referitoare la lumea materială care îi înconjura pe membrii acestor familii.

Ion Gumenâi

(Agenția Națională a Arhivelor/Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău)

Conjunctura ctitoririi Mănăstirii Noul Neamț din Basarabia

Concursul împrejurărilor ce au dus la întemeierea Mănăstirii Noul Neamț din spațiul pruto-nistrean, de fapt unicul locaș de cult dublet din Basarabia a unei instituții monahale din Țara Moldovei și ulterior din România, la moment lasă încă foarte multe semne de întrebare. Documentele aflate în cadrul Agenției Naționale a Arhivelor, cu precădere cele elaborate de Teofan Cristea și Andronic Popovici, evident luându-se în considerație factorul subiectiv al personajelor, ne permit, cel puțin parțial, să înțelegem contextul și șirul evenimential care, în cele din urmă, au condus la apariția acestui locaș de cult.

Este evident că imboldul principal în demararea ideii și apariția mănăstirii Noul Neamț a constituit-o politica confesională a guvernării Cuza. Totuși rămân neelucidate o serie de întrebări, politici și practici care, toate împreună, au permis fondarea acestui locaș.

Între altele, ne referim la atitudinea celor ce au demarat acest proces (dacă a fost un act de trădare sau de rezistență și autoapărare în sens ortodox). Bunăoară, Teofan Cristea și Andronic Popovici au

fost singuri, izolați în promovarea acestei idei, sau au avut susținători? Dacă da, care au fost aceștia?

Rămân, firește, și alte semne de întrebare precum atitudinea autorităților imperiale (fie laice, fie ecleziastice), statutul pe care l-a primit mănăstirea Noul Neamț în comparație cu alte locașuri de cult/ În fine, care a fost rolul imaginat și de fapt al locașului în viața moral-spirituală și culturală a Basarabiei?

Secțiunea 7

După război: foamete, opresiune și evadare

Dorin Dobrinu

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

O organizație umanitară în România: American Jewish Joint Distribution Committee, 1944-1949

În perioada interbelică, *American Jewish Joint Distribution Committee* – menționat adesea ca The Joint sau JDC – s-a implicat în susținerea evreilor din România, pentru ca în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial activitatea organizației să înceteze deschiș, ea continuând însă prin intermediul Crucii Roșii. Spre sfârșitul mării conflagrații, Jointul a revenit oficial în România, scopul fiind ajutarea evreilor care supraviețuiseră Holocaustului, în special a celor săraci, bolnavi, bătrâni și orfani, a celor care se întorseseră din deportare sau rămăseseră pe loc, indiferent că era vorba de cetățeni români sau de cetățeni ai altor state. Prin intermediul organizației au fost trimise cantități considerabile de alimente, îmbrăcăminte, medicamente, importante sume de bani menite a ajuta refacerea comunităților, susținerea cantinelor, căminelor de orfani și azilelor de bătrâni, școlilor și vieții culturale, a-i ajuta pe micii întreprinzători să se refacă economic, precum și pentru a susține emigrarea celor care voiau să ajungă în Palestina/Israel.

Relația Jointului cu instituțiile statului român, aflate în plin proces de sovietizare după martie 1945, a fost sinuoasă. În cea mai mare parte a intervalului avut în vedere a existat o deschidere a

guvernului și structurilor controlate de comuniști spre colaborarea cu Jointul, din motive geopolitice, dar și economice, având în vedere că pe de o parte erau acoperite nevoile unei părți a populației, iar pe de alta pentru că intrau în țară sume relativ importante de valută. Treptat, Partidul Comunist Român și Comitetul Democratic Evreiesc, instrumentul acestuia în interiorul comunității evreiești, au infiltrat filiala românească a Joint, pentru ca în cele din urmă să ajungă să o controleze, folosindu-i resursele în atingerea propriilor scopuri. În 1948, în contextul conflictului deschis dintre lagărul sovietic și lumea liberă, activitatea Joint în România a fost tot mai mult obstrucționată, pentru ca să fie interzisă în martie 1949.

Daniela Popescu

(Facultatea de Istorie, Universitatea din București)

Frontierele libertății și mijloacele evadării din comunism: Turcia ca fereastră spre Occident în lumea postbelică

Lumea căzută în spatele Cortinei de fier s-a confruntat cu marea provocare de a supraviețui atrocităților regimului comunist, motiv pentru care, fie la nivel individual, fie instituțional, în primii ani ai instaurării regimului s-au căutat mijloace de evadare. Fenomenul trecerii frauduloase a frontierei către țările occidentale în anii regimului comunist este unul dintre subiectele care au intrigat istoriografia recentă românească. Cu toate acestea, oricât de fascinant este acest subiect, atenția s-a concentrat mai mult asupra cazurilor care au avut loc în ultima parte a regimului comunist românesc și mai puțin în primii săi ani, simultani începutului Războiului Rece, cu atât mai puțin asupra unei analize a punctelor de tranzit către Occident.

Unul dintre aspectele mai puțin abordate se referă la faptul că numeroase cazuri de trecere ilegală a frontierei către Vest au avut ca primă oprire Turcia, considerată un hub strategic pentru cei dornici să evadeze din Europa de Est către Occident, date fiind legăturile comerciale sau diplomatice ale acesteia cu diferite state occidentale și nefiind în sfera de influență sovietică.

Potrivit evidențelor S.S.I., și mai târziu ale Securității, precum și a evidențelor Marelui Stat Major, a existat un număr impresionant de astfel de cazuri; încă mai curioase sunt metodele folosite pentru a părăsi țara ilegal la sfârșitul anilor '40 (deturnări ale avioanelor militare, treceri cu ambarcațiuni sau la bordul vaselor comerciale etc.). Unul dintre scopurile principale ale acestei prezentări este de a creiona un cadru general pentru înțelegerea modului în care situația politică, economică și socială internă a României a modelat condițiile de viață insuportabile, de îndată ce războiul s-a încheiat, forțând cetățenii să găsească chiar și metode ilegale de a părăsi statul. Al doilea obiectiv este de a identifica mijloacele de trecere frauduloasă a frontierei către Turcia și reacțiile autorităților turce.

Alexandru D. Aioanei

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Marea Britanie și socialiștii români în anii 1944-1948

După 23 august 1944, partidele istorice din România și-au pus multe speranțe în ajutorul pe care puterile aliate occidentale îl vor oferi pentru a ține piept influenței crescânde a Rusiei Sovietice. Prezentarea de față urmărește atitudinea Marii Britanii față de socialiștii din România în contextul scindării Partidului Social-Democrat. Guvernul Laburist de la Londra era direct interesat de socialiștii români și încerca să identifice mijloacele prin care aceștia puteau fi susținuți, pentru a fi o voce distinctă în guvernele controlate de comuniști. Cercetarea valorifică documente inedite din arhivele românești și britanice și încearcă să aducă informații noi despre modul în care reprezentanții Marii Britanii s-au raportat la cele două facțiuni social-democrate.

Igor Cașu

(Agenția Națională a Arhivelor/Universitatea de Stat, Chișinău)

*Discursul sovietic despre canibalism în timpul foametei postbelice
din RSS Moldovenească, 1946-1947:
date noi din arhivele de la Chișinău, Odesa, Kiev și Moscova*

Foametea sovietică a fost cea mai cumplită în RSS Moldovenească, de fapt, în Basarabia istorică. Cauzele acesteia au fost multiple, de la urmările războiului și secetă la factorul politic care a fost, în cele din urmă, determinant. Intensitatea foametei ca fenomen social este măsurabilă, îndeobște, invocându-se trei indiciatori de bază. Și anume, numărul celor care suferă efectiv de foamete, zi de zi, timp de luni la rând. Al doilea indicator este însuși numărul de persoane care mor din cauza lipsei îndelungate a hranei. Al treilea este canibalismul, care se manifestă în două ipostaze: antropofagia, respectiv, necrofagia.

Fenomenul canibalismului a fost o temă tabu în presa sovietică din epocă, ca și subiectul foametei însuși. Arhivele au păstrat, însă, cel puțin 153 de cazuri care sunt distribuite inegal de la o regiune la alta, toate însă, cu o singură excepție, în teritoriul basarabean al RSSM, precum și cel puțin 16 cazuri în Basarabia de sud, parte a Ucrainei, atunci regiunea Ismail, astăzi regiunea Odesa. Comunicarea își propune, pentru prima dată în istoriografia mondială, să abordeze canibalismul așa cum a fost reflectat în discursul sovietic al vremii, un rol esențial fiind acordat dimensiunii legale. Autorul operează o comparație cu discursul sovietic despre canibalism din anii 1931-1933, când cadrul legal de atunci aborda fenomenul dintr-o altă perspectivă decât cea aplicată în anii de după război, 1946-1947. În timp ce subiectul a fost analizat de mulți cercetători ai Holodomorului, nimeni, după cunoștința noastră, nu a abordat încă în mod sistematic subiectul pentru anii postbelici precum și schimbările intervenite între timp în modul în care sovieticii văd și judecă canibalismul. Comunicarea este bazată pe date noi din arhivele moldovenești, ucrainene și rusești culese în ultimii ani, precum și pe mărturiile din epocă.

Andrei Puiu

(Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Dieceza romano-catolică de Iași la începutul anilor 1970: raporturile dintre episcopul titular Petru Pleșca și preoții diecezani

La începutul anului 1970, o acțiune integrată sub coordonarea Direcției I a Securității, la care au participat câteva inspectorate județene „interesate”, a vizat un obiectiv de mult urmărit de către autoritățile regimului comunist: destituirea liderului Episcopiei Romano-Catolice de Iași, ordinariul substituit Petru Pleșca. În urmă cu cinci ani, la finele ultimei sesiuni a Conciliului Vatican II, clericul moldovean primise din partea papei Paul al VI-lea titlul de episcop titular, demnitate ecleziastică cu titlu personal, fără jurisdicție asupra diezei catolice ieșene. Cu toate acestea, evenimentul a surprins neplăcut pe liderii Departamentului Cultelor din capitală, cât și (mai ales) pe cei ai Securității. Cei din urmă erau convinși că Petru Pleșca, „instruit” de organele represive înainte de plecare, s-a folosit de oportunitatea vizitei la Vatican pentru a-și fructifica ambițiile personale. Securitatea era convinsă prin urmare de faptul că a contribuit nevoit la avansarea ierarhică a informatorului lor. În 1970, lucrători operativi din cadrul Inspectoratului Județean de Securitate cu sediul în municipiul Iași au recurs la influențarea unor preoți catolici prestigioși din fosta capitală a Moldovei. Este vorba despre clericul Gaspar Bachmaier, parohul de Iași și rectorul seminarului diecezan, urmat de preotul Simon Iosif. Cei doi clerici, colaboratori la rândul lor ai Securității, au fost îndemnați să conteste unele măsuri prefigurate de ordinariul substituit Pleșca. În consecință, în raport cu autoritatea ordinariului de Iași s-au creat două grupuri de clerici aflate în opoziție. Cel „susținut” de către Securitate împotriva liderului catolic ieșean deținea majoritatea covârșitoare a personalului clerical ce compunea episcopia moldavă. Bineînțeles, organele represive acționau față de cele două părți lăsând impresia că ar fi dispuse să favorizeze o tabără sau cealaltă. Operațiunea a condus la un prim succes întrucât, în luna octombrie 1970, „grupul Bachmaier” a depus la Departamentul Cultelor un „memoriu” împotriva liderului catolic din Moldova.

În cursul comunicării vom expune pe larg aspectele ce au compus contextul confruntării deschise dintre episcopul titular Pleșca și preoții săi, evoluția conflictului, reacția autorităților, cât și, în ultimă instanță, semnificația episodului în raport cu evoluția globală a diecezei în decursul perioadei regimului comunist.

Secțiunea 8

În oglindă: construct și propagandă înainte și după Al Doilea Război Mondial

Andrei Cușco

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

*Problema națională, amenințarea „separatismului”
și relațiile româno-ruse prin prisma presei basarabene
în ajunul Primului Război Mondial (1910-1914)*

Polemica româno-rusă legată de ceremoniile festive organizate de autoritățile ruse cu prilejul marcării a 100 de ani de la anexarea Basarabiei de către imperiu, în anul 1912, este bine cunoscută și s-a bucurat de o atenție substanțială în istoriografia recentă. Mai puțin cunoscute sunt, în schimb, anumite ecouri din presa basarabească din perioada antebelică provocate, pe de o parte, de implicarea acesteia în dezbaterile privind „chestiunea națională moldovenească” și problema „separatismului”, pe parcursul anilor 1909-1910, și, pe de altă parte, de impactul întâlnirii ruso-române la nivel înalt de la Constanța, din iunie 1914, asupra publicațiilor de limba română din Basarabia. Prezentarea mea își propune să recupereze aceste două momente semnificative, din perspectiva etapei de tranziție în contextul relațiilor ruso-române, și să ofere o analiză generală a reflectării lor în presa locală din Basarabia. Comunicarea va aborda, în primul rând, reacțiile polemice din presa basarabească la adresa unui articol publicat, în decembrie 1909, în oficiul guvernamental „Rossiia”, care promova ideea existenței „separatismului” basarabean, în condițiile indiferenței naționale a țărănimii (loiale țarului) și a

poziției ambigue a clerului local. Ca răspuns, în Basarabia apar două reacții importante, datorate preotului – cu simpatii de extremă dreapta – Ieremia Cecan (care publică un text extins în periodicul „Nașe Obiediniei”) și redactorului-șef al ziarului „Drug” din perioada post-Krușevan, V. Iakubovici. Aceste materiale prezintă viziuni alternative ale situației din provincia de frontieră și, respectiv, soluții alternative ale „chestiunii moldovenești”. În al doilea rând, prezentarea se va axa pe reflectarea vizitei țarului Nicolae II la Constanța, din iunie 1914, în principalele publicații românofone din Basarabia acelei epoci – „Cuvînt Moldovenesc” și „Glasul Basarabiei”. Deloc surprinzător, ambele ziare au acordat o atenție deosebită evenimentului, care, așa cum sublinia Pan Halippa în articolul său publicat (sub pseudonimul P. Cubolteanu) cu această ocazie, „făgăduiește basarabenilor oarecare roade culturale îndată” („Cuvînt Moldovenesc”, 1914, nr. 21, p. 1).

Laurențiu Vlad

(Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București)

*Dimitrie Gusti și construcția imaginii identitare românești la Expoziția internațională de la New York (1939-1940)**

Comunicarea noastră își propune să aducă în prim-plan felul în care a fost construită imaginea identitară românească (de propagandă externă, cum se spunea în epocă) pentru opinia publică de peste Atlantic. De asemenea, va căuta să și sintetizeze câteva din caracteristicile acesteia.

Studiul de față s-a concentrat pe valorificarea unor materiale inedite din fondul Washington al Arhivei Ministerului Afacerilor Externe al României de la București. Datele au fost completate cu o serie de informații din documentele oficiale ale expoziției, ca și dintr-o serie de articole din presa timpului din România, respectiv din Statele Unite ale Americii. Sunt detalii noi față de publicațiile noastre anterioare pe această temă.

Conturul imaginii identitare autohtone a fost realizat de Comisarul general al României la *New York World's Fair*, profesorul de sociologie Dimitrie Gusti, creatorul școlii monografice de la

București. Concepția care a stat la baza construcției imaginii expoziționale din 1939, care avea deja o istorie de doi ani, atunci când același Gusti a gestionat prezența României și la *Exposition Internationale des Arts et Techniques dans la Vie Moderne* de la Paris, se sprijinea pe așa-numita „știință (pedagogie și etică, deopotrivă) a națiunii” (a se vedea, de pildă, articolele profesorului bucureștean din „Sociologia Românească” – 1937, respectiv „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice” – 1941). Proiectul lui Dimitrie Gusti de structurare a „științei”, „pedagogiei” și „eticii națiunii”, început cu activitatea de la Institutul Social Român, susținut politic fără echivoc de Carol al II-lea, avea ca obiectiv inițial cercetarea satului românesc, urmând apoi să stăruie asupra studiului orașelor, al celorlalte unități administrative, pentru ca, în cele din urmă, să poată fi asamblat (articulat) întregul (o imagine similară ne oferă *Enciclopedia României*, redactată sub coordonarea științifică a aceluiași personaj).

În construcția imaginii identitare cu ocazia expoziției de la New York, Dimitrie Gusti și colaboratorii săi au avut în vedere, potrivit concepției schițate mai sus, o serie de elemente de compoziție precum lumea rurală, viața artistică, modernizarea societății, raporturile sociale, poziția monarhului în societatea autohtonă, care, în conformitate cu propaganda oficială, devenise, din februarie 1938, momentul instaurării regimului de dominație personală, artizanul „revoluției regale”, „suveranul energetic” „al tinerilor și al țăranilor” etc. (formule panegirice regăsite atât în discursurile oficiale ale susținătorilor regimului, precum Armand Călinescu, dar și în diverse publicații europene, cum a fost „L’Illustration”, care, în schimbul unor sume de bani venite de la București, a editat un număr special dedicat *Noii României – La Roumanie Nouvelle*, în 1939).

* Această comunicare este realizată în cadrul Proiectului PN-III-P4-PCE-2021-0688, contract nr. 29 / 27 mai 2022, cu titlul *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)*, susținut de către Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării – UEFISCDI, Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), Ministerul Educației Naționale.

Octavian Țicu

(Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova)

*„De ce moldovenii nu joacă fotbal?”
Fotbalul și construcția imperial-statală în RSS Moldovenească
(1944-1989)*

În anii 1970, un grup de fotbaliști moldoveni de la echipa „Nistru” Chișinău au protestat în fața autorităților sovietice moldovenești împotriva aducerii de jucători și antrenori din alte republici și le-au chemat să susțină fotbalul local. După întâlnire, unul dintre liderii comuniști a fost vizitat de angajații Comitetului Securității Statului (KGB), care au anunțat că printre jucătorii moldoveni a apărut un curent naționalist și că este nevoie de măsuri în acest sens.

Episodul reflecta o nemulțumire mai extinsă față de organizarea sportului și a fotbalului în RSSM. Încă de la debutul în competițiile Uniunii Sovietice, în fotbalul moldovenesc s-a păstrat o tradiție consacrată în perioada sovietică și considerată una dintre cele mai negative aspecte ale epocii: negarea și neglijarea fotbaliștilor și a specialiștilor autohtoni, precum și prezența masivă a jucătorilor și antrenorilor din alte republici sovietice, în special din Federația Rusă și Ucraina.

Prezentarea încearcă să explice complexitatea fenomenului sportiv, dar în special analizează politicile sportive ale autorităților sovietice din RSS Moldovenească, cu precădere asupra fotbalului ca instrument al construcției identitare, al rusificării, sovietizării și dominației imperiale asupra populației locale.

Aurelia Felea

(Agenția Națională a Arhivelor, Chișinău)

*Schimbările culturale româno-sovietice
din anii 1950-1960
în documente audiovizuale produse în RSS Moldovenească*

În comunicarea de față, aducem în atenție cea mai prolifică perioadă a schimburilor culturale româno-sovietice, anii '50-'60 ai

secolului trecut. Trebuie precizat de la început că interacțiunile în cauză i-au implicat pe exponenții celor mai diferite domenii artistice: muzică, teatru, pictură, film. Printre primele vizite ale artiștilor din RSSM în România a fost aceea întreprinsă de colectivul coral „Doina”, în anul 1953, în orașul București, la invitația Societății Române de Prietenie și Legături Culturale cu URSS. După aceasta, au avut loc concerte ale artiștilor români în Moldova Sovietică. La Chișinău a evoluat Orchestra de muzică ușoară, condusă de Sergiu Malagamba, cu interpreții Gică Petrescu, Dorina Drăghici, Mara Ianoli, Fedy Arie, Nicolae Nițescu, Bela Kalauz. Violonistul Ștefan Ruha a concertat în sala Filarmonicii de Stat, în calitate de proaspăt laureat al concursului „P. I. Ceaikovski” de la Moscova. Octav Enigărescu, solist al Teatrului de Operă din București, a interpretat pe scena chișinăuiană rolul lui Figaro din opera „Bărbierul din Sevilla”. În cadrul turneului în RSSM al Teatrului Național „Ion Luca Caragiale” din București, publicul din Chișinău a vizionat spectacole în care au jucat actori români notorii (Alexandru Giugaru, Elvira Godeanu, Constantin Bărbulescu, Ion Fintîșteanu, Grigore Vasiliu-Birlic, Niki Atanasiu, Costache Antoniu, Marcel Anghelescu). La 19 mai 1957, în capitala RSSM a avut loc vernisarea unei expoziții de pictură și de sculptură românească, cu lucrări semnate de Theodor Pallady („Rochia cenușie”), Iosif Izer („Peisaj la Turtucaia. Dunăre” și „Tătăroaică în albastru”), Marius Bunescu („Femeie pe terasă”), Jean Alexandru Steriadi („Autoportet” și „Peisaj dobrogean”) ș.a. La lansarea expoziției au fost prezenți Artiom Lazarev, ministru al Culturii al RSSM, Ambasadorul RPR în URSS Mihai Dalea, secretarul aceleiași Ambasade Lucian Russu, vicepreședinta Sovietului (Consiliului) de Miniștri al RSSM, Agripina Crăciun.

Secțiunea 9

Eroi, tehnocrați și contestatari la începutul secolului XX

Liviu Brătescu

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Memorie istorică și construcție națională.

Imaginea lui Mihai Viteazul la începutul secolului XX

Într-o societate în care instabilitatea funcției de domnitor devenise o constantă a vieții politice, preocuparea regimului politic instalat după abdicarea din februarie 1866 de a-și asigura o „recunoaștere” rapidă și în plan intern era una firească. Liderii politici au fost preocupați ca, printr-o adevărată strategie de comunicare, să asigure legitimitate dinastiei lui Carol de Hohenzollern prin parcurgerea într-un ritm alert a mai multor etape. Astfel, discursurile publice, conferințele, serbările publice, sprijinirea unor inițiative menite a păstra în mentalul colectiv memoria unor personaje importante din trecut precum Mihai Viteazul, au fost elemente des folosite cu scop politic, simbolic și social.

Mitologia personalității lui Mihai Viteazul se va împleti adeseori cu obiectivele politice și naționale ale românilor din secolul al XIX-lea și începutul de secol XX. Figura domnitorului a reprezentat un ideal pentru manifestațiile studențești din București de susținere a românilor ardeleni de la sfârșitul secolului al XIX-lea, statuia domnitorului a fost și ea, dincolo de rolul ei în construcția memoriei istorice din epocă, un important loc de organizare în memoria urbană a capitalei. Evocările domnitorului în diferite contexte socio-politice, tipărirea unor lucrări cu prilejul unor momente omagiale sau comemorative, folosirea imaginii și a numelui în diverse serbări publice reprezintă doar o parte din instrumentele prin care s-a încercat construirea unei legitimități cu caracter istoric liderului politic de la București.

Cercetarea de față analizează procesul de construire a memoriei istorice a lui Mihai Viteazul la începutul secolului XX, urmărind actorii implicați, instrumentele folosite, obiectivele și formele de manifestare ale acestui proces.

Ionel Doctoru

(Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Constantin Diamandi – misiune în „Orașul Etern”, 1911-1913

Activitatea lui Constantin Diamandi, în capitala Italiei, s-a petrecut într-o perioadă tulbure și a reprezentat un reper important în cadrul istoriei diplomației române. Începută în timpul războiului italo-otoman, misiunea diplomatului român era de a media conflictul dintre Roma și Constantinopol. Dar aceasta nu avea să fie un obiectiv ușor de atins. Cele două Mari Puteri se regăseau la răscruce de drumuri.

Pe plan intern, Italia se confrunta cu o gravă criză economică, ceea ce a generat, în mai multe rânduri, valuri de migrații. Din această cauză, situația guvernului lui Giovanni Giolitti era una dificilă, acesta fiind puternic contestat. Pe plan intern, perioada 1901-1914 este considerată de către Alexander J. De Grand ca fiind începutul politicii de masă în Italia și a penetrației socialismului. În cadrul noului context politic de la Roma, foarte puțini politicieni italieni au știut cum să se folosească de avantajul implicării mai largi a opiniei publice. Un exemplu în acest sens a fost chiar cazul lui Giovanni Giolitti. Implicarea mai largă a opiniei publice în cadrul politicii l-a făcut pe politician să se simtă inconfortabil, astfel că relația sa cu mișcarea socialistă a fost nesatisfăcătoare, iar acest fapt i-a dăunat imaginii sale.

De cealaltă parte, revoluția „Junilor turci” nu avea să aducă stabilitatea politică mult dorită și nici refacerea statului turc. Din contra, slăbiciunea Imperiului Otoman putea fi mai ușor observabilă, pe plan internațional, iar acest fapt avea să stârnească „apetitul” Italiei și, mai apoi, a statelor balcanice.

În acest context, activitatea lui Constantin Diamandi la șefia Legației române de la Roma căpăta o importanță sporită pentru București. Diplomatul se afla la a doua sa misiune din postura de șef de legație. În „orașul etern”, Diamandi a urmărit îndeaproape starea internă a statului italian, evoluția alianțelor politico-militare din Europa, dar și mersul confruntărilor italo-otomane. În acest sens, rapoartele, pline de detalii, ale lui Dimitrie Penescu, secretarul legației, au completat observațiile făcute de Diamandi.

Marian I. Hariuc

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

Activitatea lui Petre Ghițescu în Administrația centrală a Ministerului Instrucțiunii Publice din primul deceniu interbelic

Organizarea Administrației centrale a Ministerului Instrucțiunii Publice a constituit o componentă a reformei școlare, frecvent invocată de puterea politică pe parcursul perioadei interbelice. Provocările instituționale generate de procesul de unificare a învățământului în România după 1918 au inclus perspectivele unui dialog între funcționarii superiori de la București și exponenți ai spațiilor educaționale din noile teritorii Basarabia, Bucovina și Transilvania. Atribuțiile direcțiilor generale de învățământ au căpătat dimensiuni mai largi și dificil de gestionat pe fondul unei cunoașterii limitate a realităților socio-culturale. Conducerea acestor structuri a revenit unor specialiști a căror activitate ministerială este mai puțin cunoscută în istoriografie. În acest caz, funcția de director general se situează la intersecția influențelor politice cu angoasele organizării învățământului românesc.

În aceeași sferă sunt plasate mecanismele cu rol decizional. Prezența îndelungată a lui Petre Ghițescu la conducerea Direcției generale a învățământului primar și normal din Ministerul Instrucțiunii a fost strâns legată de calitatea sa de un apropiat politic al lui Constantin Angelescu. Această direcție a Administrației centrale deținea cele mai multe responsabilități, prin prisma numărului de instituții școlare. Liberalul face parte din sfera decizională a învățământului românesc, ce a gestionat procesul de centralizare, precum și măsurile luate de guverne formate din alte grupări politice. Petre Ghițescu a fost numit la conducerea Direcției generale a învățământului primar și normal în primul mandat de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice al lui Constantin Angelescu (decembrie 1918-septembrie 1919). În anii războiului ocupase funcția de subdirector. Schimbarea politică produsă în toamna anului 1928 s-a reflectat asupra statutului său. Anchetele au dus la o serie de acuzații ce au vizat presupusele abuzuri făcute de Ghițescu înainte de a deveni director, dar și acțiunile sale intens contestate de după 1918.

SÂMBĂTĂ, 1 iunie 2024

Secțiunea 10
Copilăria, altădată: locuri, instituții, documente

Marius Chelcu

(Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași)

*De la reședințe particulare la spitale de copii,
în Iașii sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX*

Într-un oraș aflat pe calea modernizării devine pregnantă nevoia aflării mijloacelor care să asigure funcționarea sistemului de sănătate publică, din care să facă parte și asistența de specialitate destinată copiilor. Inspirată de modele occidentale, fiecare dintre comunitățile care formează populația orașului Iași în secolul al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, atât cea creștină, cât și cea evreiască, alături de personalul medical vor căuta spații adecvate funcționării serviciului spitalicesc. Resursele care vor duce la dobândirea sau construirea unor sedii vor fi obținute prin mobilizare comunitară, prin donații și subscripții publice. Astăzi se cunoaște mai puțin despre clădirile unde au funcționat primele spitale de copii din Iași, cu toate că acestea încă există, având statut de monumente istorice, aflate în diferite stadii de conservare sau restaurare.

Cătălin Botoșineanu

(Arhivele Naționale Iași)

*Grădinile școlare ale școlilor primare. Studiu de caz: județul Iași
(1900-1940)*

Comunicarea de față se înscrie în șirul cercetărilor care au vizat activitățile extrașcolare ale așezămintelor primare în România modernă. Spiru Haret este cel care a așezat activitățile elevilor exterioare orelor de curs în strânsă legătură cu cifrele absenteismului.

Școala, deși obligatorie și gratuită, nu a fost asimilată de către satul românesc. La aproape jumătate de secol de la legea învățământului primar a lui Cuza, absenteismul depășea 50% din numărul total al copiilor cu vârstă școlară. Cât din cifrele absenteismului se datorau familiei elevului, școlii, pregătirii învățătorului sau absenței materialului didactic rămân întrebări fără răspuns. Un elev al satului românesc care să dețină un manual școlar era o imagine nefamiliară mediului rural.

Cunoscând opoziția lumii rurale față de școală, Spiru Haret a reorientat, în schimb, imaginea proiectată de familiile sătenilor asupra învățământului primar văzut ca o îndeletnicire particulară și mai ales asupra învățătorului văzut ca profesie calificată. Educația extrașcolară, cu precădere orele practice în grădinile școlare și în câmpurile de experiențe urmau să mai diminueze din potențialul acestor opoziții. Lipsit de materiale didactice primare ale instrucției formalizate, prin educația extrașcolară elevul rural putea în schimb să-și administreze propriii pomi fructiferi sau semințele unei grădini de legume, toate acestea primite de la școală. În același timp, rudimentele unei mici industrii casnice erau menite să compenseze absențele școlare livrate de învățământul primar.

Județul Iași este subiectul intervenției mele, rapoartele de inspecție ale revizorilor și inspectorilor școlari creionând un tablou particular al modului în care școala primară participă la transformarea realităților rurale.

Ina Chirilă

(Arhivele Naționale Iași)

Provocările arhivelor particulare.

Incursiune în problema fondurilor și colecțiilor familiale din Arhivele ieșene

Legislația românească nu a admis decât foarte târziu posibilitatea preluării și constituirii fondurilor personale sau familiale. Abia prin *Legea Arhivelor* din 1925 s-a impus, în mod explicit, ca Arhivele Statului să primească spre păstrare documente de la persoane sau instituții particulare, fără a se arăta modul în care

acestea urmau a fi organizate. Dincolo de inventarul preluărilor înregistrate cu acribie și păstrate astăzi în dosarele fondurilor, cu evidențierea intrinsecă a valorii istorice a materialului creat sau colecționat de membrii familiilor creatoare, textul de față propune o reflecție asupra conceptului de fond personal/familial și o incursiune în istoria practicii arhivistice ieșene, cu semnalarea sincopelor și riscurilor privind preluarea, prelucrarea și cercetarea fondurilor particulare, în general, și a celor personale și familiale, în mod special.

Prelegere finală

Cristiana Oghină-Pavie

(Université d'Angers, Franța)

Horticultori, amatori și savanți.

Științele naturii în Franța primei jumătăți de secol XIX

Instructive, utile sau recreative, științele naturii au devenit în secolul al XIX-lea un domeniu de cunoaștere și o practică care au depășit cercurile specialiștilor. În spiritul unei istorii culturale și sociale a științei, comunicarea propune o explorare a relațiilor întreținute de amatori, horticultori și savanți în dialogul dintre spațiul național și situația locală dintr-un departament din vestul Franței (Maine-et-Loire). Fondarea unei grădini botanice la sfârșitul secolului al XVIII-lea, apoi constituirea de societăți savante începând cu anii 1820 (Société industrielle, Société d'agriculture, science et arts, Comice horticole etc.) indică o implicare tot mai accentuată în progresul departamentului, prin cunoaștere și acțiune, contribuind, astfel, la formarea unei identități teritoriale în care științele naturii jucau un rol important. Intenția acestei comunicări este, în aceeași măsură, informativă și metodologică. Vom acorda o atenție deosebită atât surselor primare (arhive comunale, departamentale și private, publicații ale societăților savante, inventare floristice, ierbare, colecții de plante), cât și modului în care o asemenea cercetare istorică răspunde preocupărilor actuale privind transformarea spațiului, a mediului, a florei spontane și a celei cultivate de-a lungul timpului.

MASĂ ROTUNDĂ

Reevaluări istoriografice: cazul României interbelice

Participă:

Sorin Radu (Sibiu),

Cătălin Botoșineanu (Iași),

Ovidiu Buruiană (Iași),

Carol Iancu (Montpellier),

Alexandru-Florin Platon (Iași),

Andrei Florin Sora (București)

Dezbaterea are drept punct de plecare un volum recent apărut: *România interbelică. Modernizare politico-instituțională și discurs național*, coordonatori Sorin Radu, Oliver Jens Schmitt, Iași, Editura Polirom, 2023.

Studiile reunite în acest tom sunt semnate de 19 istorici care activează în centre academice din România, Germania, Austria, Ungaria, Marea Britanie, Franța, Italia și Statele Unite ale Americii. Este vorba despre: Nándor Bárdi, Philippe Henri Blasen, Maria Bucur, Ovidiu Buruiană, Roland Clark, Sergiu Delcea, Carol Iancu, Andreea Kaltenbrunner, Florian Kühner-Wielach, Francesco Magno, Judit Pál, Marian Pătru, Vlad Popovici, Sorin Radu, Oliver Jens Schmitt, Andrei Florin Sora, Svetlana Suveică, Ottmar Trașcă, Cristian Vasile. Au fost avute în vedere subiecte precum integrarea politică, construcția instituțională, situația femeilor și a tinerilor, chestiunea religioasă, elitele politice, minoritățile naționale, drumul de la democrație la dictatură, impactul schimbărilor geopolitice asupra statului român la sfârșitul perioadei.

Prin tematică, abordare și metode, această lucrare colectivă reprezintă un veritabil proiect de cercetare. Alături de alte inițiative, individuale sau colective, este vorba de o distanțare asumată, critică atât față de paradigma național-comunistă asupra interbelicului românesc, cea care a marcat anii 1960-1980, dar și o bună parte a postcomunismului, cât și față de perspectiva nostalgică, idealizantă, legată mai degrabă de memorie, afirmată în contextul încercărilor de a identifica și recupera trecutul utilizabil în societatea românească după prăbușirea regimului totalitar.

